3 نامەی ئەنگلس بۆ مارکس و: سەلام عەبدوڵڵا

لەم 3 نامەیە بە کورتی تێڕوانینی مارکس و ئەنگلس پیشاندەدەن سەبارەت بەو بارودۆخە کە پێغەمبەری ئیسلام شۆڕشی کردووە. ئەمە یەکەم نامەیە و لە رۆژانی داهاتوو دوو نامەکەی تریشیان بڵاودەکەمەوە.

نامەی ئەنگلس بۆ مارکس

مانشیستەر 24.ئایار. 1853

… دوێنێ ئەو کتێبەم خوێندەوە کە باسیم بۆ کردی سەبارەت بە نەقشە عەرەبییەکان وچۆن بایەخی خۆی هەیە سەرەڕای ئەوەی کە گشتی باسی پیاوئاینییەکان و تەوراتە بەشێوەی بێزئاوەر. سەرکەوتنە مەزنەکەی لەوەدایە کە توانیویەتی بیسەلمێنێ کە جیبۆن هەندێ هەڵەی کردووە سەبارەت بە جوگرافیای کۆن. ئێمە ئەتوانین بە‌و هەڵانە ئەو ئەنجامە دەستکەوێت کە لاهوتی جیبونیش هەڵەیە. بابەتەکە‌ جوگرافیای مێژوویی دوورگەی عەرەبییە بە قەڵەمی بەڕێز(شارل فۆرست)ە‌.

ئەوەی مرۆڤ ئەتوانێت لەو کتێبە دەستیبکەوێت، ئەمەیە:

1- باسی رەچەڵەك لە(تکوین) و پێی وایە رەچەڵەکی نوح و ئیبراهیمە…هتد، هەژماری زۆر درووستە بۆ عێلە بیابانشینەکانی ئەو کاتە. بە گوێرەی خزمایەتی زمانەوانی نزیك یان دوور…هتد و، وەك دەزانین ئەو عێلە بیابانشینانە لەوکاتە و تا ئێستاش بەردەوام ناوی خۆیان ناوە(وەچەی صالد، وەچەی یوسف…هەروا)، واتە کوڕانی فڵان و فیسارە وەچە و ئەم ناولێنانە کە لە شێوەی بوونی شوانکاری سەرچاوەی وەرگرتووەو، لەدواییدا هەر بۆ ئەم ناولێنانە دەمانباتەوە.

ناو هەژمارەکەی(تکوین) زیاد یان کەم دووپات دەکرێتەوە لە جوگرافیاناسە دێرینەکان. هەروا رۆژهەڵات ناسە نوێکان دەیسەلمێنن کە ناوە کۆنەکان لەگەل گۆڕانکارییەکان لەسەر زاراوە ناوچەییەکان هێشتا لە زۆربەی ناوەکان ماونەتەوە.

هەرچییەك روویدابێت، دەردەکەوێت کە خودی جووەکان هیچ تر نەبوون بێجکە لە عێلێکی بچووکی بیابانشین، رێك وەك هەموو ئەوانیتر و، بارودۆخە ناوچەییەکان و کشتوکاڵییەکەی لە ناکۆکیدا بوون لەگەل بیابانشینەکانی تر.

2- ئەوەی پەیوەندی بە داگیرکاریە گەورەکانی عەرەبەوە هەیە کە

کاتی خۆی باسمان لێوە کرد: بیابانشینەکان وەك مەغولەکان، ماوە ماوە کاری داگیرکارانەیان دەکرد. ئیمبراتۆرییەتی ئاشووری و بابلی هاوتا لەلایەن عێلە عەرەبە شوانکارەکان دامەزران کە پاشان خەلافەتی بەغدایان لێ دامەزرا.
کلدانییەکان کەێ دامەزرێنەرانی ئیمبراتۆرییەتی بابلین، ئێستاش بە هەمان ناو(بنی کالد)و شوێن هەن.
پەرەسەندنی خێرای شارەکان وەك نەینەوا و بابل بە هەمان شێوە بە وردی پێشی 300 ساڵ روویدا و هاوشێوەیان شارگەلی مەزن دامەزران وەك (أغرا و دلهی و لاهور و مونان) لە هیندستانی رۆژهەڵات بە هۆی داگیرکاری ئەفغانی یان تتەری. ئا بەم شێوەیە فتوحاتی مەحەمەدی زۆرێك لە خەسلتە تایبەتەکانی لەدەستدەدا.

3- پێدەچێ کاتێ عەرەبەکان لە باشووری رۆژئاوا جێنشین بوون، وەك بیناسازییەکانیان دەیسەلمێنن، شانیان لە شان شارستانییەتی میسری و ئاشوورییەکانیان دەدا. ئەمە شتی زۆر لەێ فتوحاتی مەحەمەدی روووندەکاتەوە. ئەوەی پەیوەندی بەو ئاینەوە هەیە، پێدەچێت بە گوێرەی ئەو نەقشە کۆنانە لە باشوور کە تێدا نەریتی کۆنی قەومی عەرەبی باڵادەستە تایبەت بە یەکتاپەرەستی(لەنێو هیندی و ئەمریکاییەکانیش باڵادەستەن)، ئەو نەریتەیە کە عیبرانییەکان بەشی زۆر کەمی لەو نەریتە پێکدەهێنن.
شۆڕشی ئاینی مەحەمەد وەك گشت بزووتنەوە ئاینییەکان، لە رووکەشیدا بەرچدانەوە بوو، گەڕانەوەیەکی زارەکی بوو بەرەو رابردوو و ساکاری. ئەمما کتێبی گوایە پیرۆزی یەهودی هیچ تر نیە بێجگە لە تۆمارگەیەك بۆ نەریتی ئاینی وخێڵەکی کۆنەکانی عەرەبەی و راستکراوەتەوە بە کردەی زوو جیابوونەوەی یەهودییەکان لە دراوسێ دەمارگیرەکانیان، بەڵام بیابانشینەکان-ئەمە ئێستا بە روونی بۆ من دیارە-.
ئەوەی دەوری فەلەستین بە دیوی عەرەب تەنها بە بیابان و زەوی بیابانشینەکان گیراوە، شیکاری گەشەکردنی جودامان بۆ دەکات.
بەڵام نەقشی عەرەبی کۆن و نەریتەکان و قورئان و ئەوساکارییە کە پێمان دەکرێت رەمزەکانی هەموو رەچەڵەکان بکەینەوە…هتد، ئەم راستییە دەیسەلمێنێ کەوا ناوەڕۆکە سەرەکییەکەی عەرەبی بووە یان روونتر بڵێین بەگشتی سامی بووە وەك حاڵەتی قارەمانێتی ئیدا و ساغای ئەڵمانی لای خۆمان.

دڵسۆزتان: ف. أ

سەرچاوە: مراسلات مارکس انجلز، ترجمە فۆاد ایوب، لاپەڕەی 83-92

نامەی مارکس بۆ ئەنگلس

لەندەن لە 2 حوزەیران 1853

…ئەوەی لە نامەکەت پەیوەندی بە عبرانی و عەرەبەوە هەیە بایەخێکی گەورەی لەلام ورووژاند. و بەم بۆنەیە:

1- دەتوانین بیسەلمێنین کە هەر لەسەرەتای مێژووەوە پەیوەندی گشتی هەبووە لە نێوان ئێلە رۆژهەڵاتییەکان، لە نێوان بەشێکیان کە جێنشین بوون و بەشتێکی تری ئێلەکان درێژەیانداوە بە ژیانی بیانی.

2- لە سەردەمی مەحەمەد رێگاکانی بازرگانی لەنێوان ئۆروپا بۆ ئاسیا تا رادەیەکی زۆر گۆڕا و شارەکانی دوورگەی عەرەبی کە پشکی گەورەی بازرگانیان هەبوو لە گەل هیندستان، لە حاڵەتی وێرانی بازرگانی بوون. بەگشتی ئەم خاڵە هۆزێکی گەورەی پێدا.

4- سەبارەت بە مەسەلەی ئاینەکەوە، لە هاوکێشە گشتیەکاندا چارەسەر دەکرێت و پاشان وەڵامی پرسیارەکە ئاسان دەکاتەوە: بۆچی مێژووی رۆژهەڵات وەك مێژووی ئاینەکان دەردەکەوێت؟

سەبارەت بە پێکهاتنی شارە رۆژهەڵاتییەکان، مرۆڤ ناتوانێت لە کتێبەکەی پیرە فرانسووا بیرنیە شتێکی باشتر و بریقەدار و جوان و زیندووتر بخوێنێتەوە(ماوەی 9 ساڵ پزیشکی لاورنغ زیبە بوو).(…)

بیرنێ پێیوایە بەراستی شێوەی بنەڕەتی هەموو دیاردەکان لە رۆژهەڵات- مەبەتی تورکیا و ئێران و هیندستانە- ئەوەیە کە موڵکایەتی تایبەتی زەوی بوونی نییە. ئەمەە کلیلە راتەقینەکەیە و تەنانەت بۆ ئاسمانی رۆژهەڵاتی…

نامەی ئەنگلس بۆ مارکس

مانشیستەر لە 6. حوزەیران. 1853

…لە راستیدا نەبوونی موڵکایەتی تایبەتی زەوی کلیلی هەموو رۆژهەڵاتە بەنیسبەت مێژووی سیاسی یان مێژووی ئاینی، بەڵام سەیر ئەوەیە چۆن رۆژهەڵاتییەکان تەنانەت بە شێوە دەرەبەگایەتەکەیشی نەگەیشتن بە موڵکایەتی خانوبەرە ؟

پێموایە هۆکارەکەی بەشێوەی سەرەکی دەگەڕێتەوە بۆ کەشوهەوا، بۆ پەیوەندی بە سرووشتی زەوی، بەتایبەتی بەو بەشی بیابانە پانوبەرینەکەی کە لە دوورگەی عەرەبییەوە درێژەی هەیە تا ئێران و هیندستان و وڵاتی و تتەر تا دەگاتە بەرزاییەکانی زوورگاوی ئاسیا.

لێرەدا ئاودێری دەستکرد یەکەم مەرجی کشتوکاڵی بووە و ئەمەش کاری کۆمەڵە، هەرێم یان حکومەتی ناوەند بووە. لە هیچ رۆژێك لە رۆژان هیچ حکومەتێکی رۆژهەڵاتی لە 3 ئیدارە زیاتری نەبووە: دارایی(چەپاوکردنی ناوخۆ)، جەنگ(چەپاوکردنی دەرەوە و ناوەوە)،

کارە گشتییەکان(بایەخ بە زاوزێ)ی دەدا.
حکومەتی بەریتانی لە هیندستان بەرچاو تەسکانە رەفتاری لەگەل خاڵی یەکەم و دووهەم کردووە و خاڵی سێهەمیان بە تەواوی پشتگوێ خستووە تا ئەو رادەیە کە کشتوکاڵی وڵاتەکە مەترسی وێران بوونی هەیە. لێرە هەرگیز کێبرکێی ئازاد سەرناکەوێت.
ئەو پەینریزکردنی زەمینە کۆتایی هات لەگەل خراپبوونی سیستێمی ئاودێری، ئەو حەقیقەتە سەرسوورهێنەرەمان بۆ ئاشکرا دەکات کە رۆژێك لەرۆژان تەواوی ناوچەکان ئاوەدان بوون و ئێستا نەماون و لەناوچوون وەك شاری(تدمر،بترا و کەلاوەکانی یەمەن و ناوچەگەلی تر لە میسر و ئێران و هیندستان)و ئەو راستییەشمان بۆمان شی دەکاتەوە کە یەك جەنگی وێرانکەرانە دەتوانێت وڵاتێك بۆ چەندین سەدە چۆڵ بکات و هەموو شارستانێکەی لەناوببات.
پێمایە وێرانکردنی بازرگانی لە باشووری دوورگەی عەرەبی پێش مەحەمەد کە تێ بە درووستی بۆی چوون، یەکێکە لە هۆکارەکانی شۆڕشی مەحەمەد، ئەو ناوچانەێش دەگرێتەوە. من مێژووی بازرگانی یەکەم شەش سەدەی پێشی مەسیح بە تێروتەسەلی نازانم تا بڕیاربدەم لەسەر بارودۆخی ماددیانە بەگشتی وبە گوێرەی پێویستیش لەبارەی هۆکارەکانی پەسەندکردنی بازرگانی بەڕێگای ئێران بۆ دەریای رەش و بەڕێگای بەندەری فارسی بۆ سوریا و ئاسیای بچووك لەسەر رێگای دەریای سوور. بەهەر حاڵ دیارە دابینکردنی ئاسایشی رێژەیی رێکخراو بۆ کاروانەکان لە ئیمبراتۆرییەتی فارسی کە ساسانییەکان حوکمڕانیان دەکرد، کاریگەری گەورەی هەبووە، بەڵام یەمەن لە اڵانی 200- 600 لەژێر دەسەڵاتی ئەحباشەکان بوو و تا رادەیەك یان داگیرکراوە یان تاڵانکراوە. شارەکانی باشووری دوورگەی عەرەبی کە هێشتا لە سەردەمی رۆمانییەکان ئاوەدان بوون، لە سەدەی حەفتەێم یوون بە کەلاوە. لە ماوەی 500ساڵدا بیابانشینەکان دەوروبەری ئەوکەلاوانە بۆوایان هێنا بە نەریتی خورافی و ئەفسانەیی پەتی لەبارەی رەچەڵەکیان(بۆوانە قورئان و مێژوونووسی عەرەبی النفیری) و ئەو ئەلفوبێیەی کە نقشەکانیان پێ نووسیوە لەو دەڤەرە بەتەواوەتی نەناسراوبوون گەر چی ئەلفوبێی تر نەبووەو خودی نووسین بە کردەوە لەبیرکرابوو.
ئەو شتانە کە هاوشێوەی نەقشەکان بوون لە پاڵیاندا((پاڵەوانەکان))یش هەبوون و مەرجی بازرگانی گشتی بوون، جۆرە وێرانی راستەوخۆ و توندڕەو بەشێوەی رەها ناکرێت راڤەی تریان بۆ بکەن بێجگە لە داگیرکاری حەبەشییەکان کە پێش هاتنی مەحەمەد بە 40 ساڵ لەناوبران. شایانی باسە کە ئەمە یەکەم کاری هوشیاری قەومی عەرەبی بێدا بوو و داگیرکارییەکانی فارسەکانیش لە باکوورە کە

نزيك مەككە بوونەوە، هاندەريان بوو.
من لە رۆژانی داهاتوو بایەخ بە ژیانی خودی مەحەمەد دەدەم و هەرە چییەك بێت، تا ئێستا وای دەبینم مۆركی پەرپەرچدانەوەی بیابانشینەكانە‌ دژ بە جووتیارە نیشتەجێبووەكانی شارەكان، ئەوانەی لەو كاتەدا كە لە ئاینەكانیان تا رادەیەكی زۆر بێڕەوشت بوون بە تێكەڵكردنی پەرستنی بۆگەنیان بۆ سرووشت و ئاینی یەهودی و مەسیحی بۆگەن.

□

سەرچاوە: مراسلات ماركس انجلز، ترجمە فۆاد ایوب، لاپەڕەی 83-92

سێبەر – مۆچیاری… نوسینی ئیدگار ئالان پۆ/ و: پ.ی.د. مەحەمەد عەزیز سەعید

سێبەر كورتە چیرۆكێكی ئەمەریكیە. ئیدگار ئالان پوو، نوسەر و شاعیر و ڕەخنەگری ئەدەبی ئەمەریكی نووسیویەتی. نوسەر لە 19/1/1809 لە بۆستن-ئەمەریكا لە دایك بووە. لە 10/7/ 1849 لە تەمەنی چل ساڵیدا لە ماریلاند – ئەمەریكا كۆچی دووایی كردوە. نوسەر لە ساڵی 1903 ئەم چیرۆكەی بەچاپ گەیاندووە.

ئارەزووی لە مردن هەڵاتن…بەڵێ ، هەرچەندە بە دۆڵی سێبەردا تێپەڕ بووم – سروودی داوود پێغەمبەر.
بەڵێ ، ئێوە منتان خوێندەوە، هی٘شتا لە ژیان دا ماوون، بەڵام من دەنووسم، ماوەیەكی زۆر لەمەو پێش، چوومەتە ناوچەی سێبەرەكان. لەڕاستیدا، گەلێ شتی نامۆ، ڕوودەدات، شتە نهێنیەكان ئاشكرا دەبن. چەندین سەدە دەڕوات، بە بێ ئەوەی هیچ كەسێك، ئەم یادەوەریانە ببینێ. هەندێكیان باوەڕی پێ ناكەن، هەندێكیان گوومانی لێ دەكەن، كەسانێك هەن، هەست بە پیتە هەڵكەندراوەكان، بە هەڵكێنەری ئاسنی ، لە سەر تابلۆكان دەكەن.
ساڵ ساڵی ترس بوو، پڕ بوو لە هەستی تۆقێنەر، لە سەر زەوی هیچ ناوێكی نەبوو، پەرجوو، نیشانەجیاكەرەوەی زۆر ڕویان دا بوو، □شە

ڕشانەوە ، باڵەکانی کێشابوو بە هەموو لایەکدا، بە ناو دەریا و سەرزەویدا. جادووگەرەکان، دەیانزانی ئاسمانەکان دیاردەی چارەسەریان هەیە، لەلام ڕوون بوو، "ئێنیۆسی" یۆنانی، لە ساڵی 794 نزیك دەبووینەوە، هەسارەی موشتەری دەچێتە ناو ئالقە سوورەکەی زوحەل. ڕووحی ئاسمانەکان، ئەگەر هەڵە نەبم، رووحی ئاسمانەکان، باڵی ڕادەکێشا، نەك هەر بەسەر زەویدا، بەڵکوو بەسەر مرۆڤایەتی و بیرەوەرییەکان و تێڕامانینەکانیش دا.

شەوێکیان، حەوت کەس بووین، لە هۆڵێکی گەورەدا، لەناو کۆشکێکی گەورەی تاریك بە ناوی " پتۆلیمایس" بە دەوری شووشەکانی پڕ لە شەرابی ماڕۆنی، دانیشتبووین. هۆڵەکە تەنها یەك دەرگای گەورەی هەبوو، لە مس دروست کرابوو، "کۆرینۆس" دروستی کردبوو، چۆن دروست کردنێك، زۆر دەگمەن بوو، لە ناوەوەدا دادەخرا. پەردە ڕەشەکان، ژوورەکەیان دەپاراست، مانگ و ئەستێرە غەمگینەکان و شەقامە چۆڵەکان، لە ناو پەردەکاندا دیار بوون. لە دەورو پشتمان، لە نزیکمانە ، گەلێ شت هەبوو، نەمدەتوانی گرنگیان بۆ بدەم – هەست بەخنکان، شتی سروشتی و ڕووحی – قوورسایی لە هەوادا، گەمارۆدان، لە سەرو هەموویانەوە، ئەو هەستە ترسناکە، کەسانی نەسرەوت هەیان بوو، کاتێك هەستەکان لە خەو هەڵدەستن، هێزی ڕووحە وەستاوەکان، بە دڕندەیی دەگەشێنەوە، قوورساییەکی کوشندە دەیان هاڕێ.

بەسەر جەستەماندا بڵاو دەبووەوە، لەسەر شتەکانی ژوورەکەدا، بە ناو ئەو پەرداخە شەرابەی دەمان خواردەوە، هەموو شتێك وا دەردەکەوت، پەستێنراوە، خەیاڵە هێزە، هەموو شتێك، جگە لە حەوت چرا ئاسنەکە، ڕووناکی کردبووەوە، زۆرمان خواردبوو و خوارد بووەوە. گڕی ئاگر لە داوە باریکەکان هەڵدەستا، هەروا دەمایەوە، زەرد هەڵ گەڕاو و وەستاو. هەموویان لەوێ دانیشتبوون، بە دەوری خوانی " ئیبۆنی" دانیشتبووین، وەکوو ئاوێنەی لێ هاتبوو، دەمان ڕوانیە دەم وچاوی زەرد و چاوە درەوشاوەکانی هاوڕێکانی.

لەگەڵ ئەوەشدا، پێ دەکەنین، دڵخۆش بووین، بەو شێوە هیستیرییەیەی تێ ی دابووین – گۆرانی شێتانەمان دەگووت، زۆرمان دەخواردەوە، کاتێك بیرمان دەکەوتەوە، شەرابە ماڕۆنیەکە، خوێنی بە بیر دەهێنایەوە، خۆ ئەگەر کەسی هەشتەم لە ژوورەکە بێ، ئەوا " زوێلەس" ی لاوە. درێژ کرابوو، مردوو بوو، کفن کرابوو، ڕواڵەتی جنۆکەو و شەیتانی بوو.

بەداخەوە، بەشداری خوشیمانی نەدەکرد. دەم وچاوی مەینەتی تێدا بەدی دەکرا، چاوەکانی، مردنی نەڕەواندبووەوە، لەنێو گەرمەی ڕەشە ڕشانەوە – وا پێدەچوو، گرنگی دەدات بە خۆشیەکەمان، بە هەمان شێوەی گرنگی دانی مردووەکان بە سەرپەرشتیکارانی مردن. بەڵام من و

“ئۆنیوس” هەستمان کرد، چاوە مردووەکان ، تەماشامان دەکەن، هەوڵم دا لە بینینەکەی تێ نەگەم، زۆر بە گرنگییەوە تەماشای قووڵایی ئاوێنە ئەبەنۆسیەکەم دەکرد، بە دەنگی بەرز، گۆرانی دەڵێم، بە ئاوازی گۆرانییەکانی کوڕی ” تیۆس”.
وردە وردە وازم لە گۆرانی ووتن دەهێنا، دەنگدانەوەی گۆرانییەکەم لە ناو پەردە تاریکەکاندا دوور دەکەوتەوە، لاواز دەبوو، نەما. گۆرانیەکەم لە ناو پەردەکاندا نەما، سێبەرێکی تەماوی دەرکەوت، شێوەی نەبوو، شێوەیەك لە سەر شێوەی مرۆڤ ، مانگ پێش ئاوا بوونی دروستی دەکا. سێبەری مرۆڤ نەبوو، سێبەری خواوەند نەبوو، سێبەری هیچ شتێکی ناسراو نەبوو. لە کۆتاییدا، دوای ئەوەی لە ناو پەردەکەدا هەندێك هەڵ لەرزی، لەسەر ڕووی دەرگا مسەکە، ڕاست ڕاوەستا.
سێبەرەکە نەناسراو بوو، شێوەی نەبوو، هیچ نیشانەیەکی نەبوو، سێبەری مرۆڤ یان خواوەند نەبوو – خواوەندی یۆنانی، یان کلدانی یان میسری. سێبەرەکە زۆر هێمن لە سەر دەرگا گەورەکە دەجووڵا ، هیچ قسەی نەدەکرد، ڕەق بووبوو، بە ڕەقی مایەوە. ئەگەر هەڵەنەبم، دەرگاکە بەرامبەر پێ یەکانی ” زۆیلەسی” لاوی مردوو بوو. ئێمەی حەوت هاوڕێکە، ئازایەتیمان تێدا نەبوو، تەماشەی ئەو سێبەرەی لە پەردەکانەوە هاتبووە دەرەوە بکەین، چاومان نزم کردبوو، تەماشای قووڵایی ئاوێنە ئەبەنۆسەکەمان دەکرد. لە کۆتاییدا، من و ئەنۆس ، بە چرپەی هەندێ ووشە، لە سێبەرەکەمان پرسی، دەربارەی ” ناو و شوێنی دانیشتنی”، سێبەر وەڵامی دایەوە:
من سێبەرم، شوێنی دانیشتنم نزیك قەبری ” پتولیمیاسە”، نزیك دەشتە دۆزەخە رصاصیەکانی دەوروپشتی جێگەلەی شاڕۆن. هەر حەوتمان لەترسان هەستاین، ڕاوەستاین، لەترسان هەڵ دەلەرزین، تۆقیبووین، دەنگی سێبەرەکە وەکوو دەنگی یەك کەس نەبوو، بە ڵکوو وەکوو دەنگی کۆ َمەڵێك کەس وابوو، دەنگەکە لەکاتێکەوە بۆ کاتێکی تر دەگۆڕا، دەهاتە ناو گوێمان، لاسایی زاراوە زانراوەکانی هەزاران هاوڕێ ی مردوومانی دەکردەوە.

Shadow- A Parable …. Edgar Allan Poe

پ.ی.د. محەمەد عەزیز سەعید لە ئینگلیزیەوە وەریگێڕاوە

کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەت، زانکۆی سەلاحەددین – هەولێر

لەگەڵ ئامێرەکان سەما دەکەین… شیعری شیوانگ/ وەرگێڕانی: نەوزاد مدحەت

بە لێدانێکی نەگۆڕ،
لێدە و لێدە…

ڕۆژان دەڕواو ئێمە سەما دەکەین

لەگەڵ ئەو ئاوازەدا، پێیەکانمان ناوەستێ

هێزم دەپروکێ، ئەم یاسا پێڕاینە ناگۆڕێ

هەمیشە قەرەباڵغییەکی زۆر، هێشتا هەستکردن بە تەنیایی

لە پڕێکدا ئامێرێک ئاوازەکەی دەگۆڕێ

لە چاو تروکانێکدا دەستی کەسێک دەپەڕێ

هاوارت لە ناو دەنگی ئامێرەکاندا دەخنکێ

خوێنی گەرمی تۆ ناتوانێت ئاگر لەو ئامێرانە بەردا

ئەوەتانە ئەوانی تر خوێن ساردانە جێیان هێشتی

هەروەک ئامێرێکی شکاو

کە بوو خوێنی تازە ڕژاوی تۆی، وەک ئەوانی تر سڕیەوە

ئاوا بۆ ئەسەر؟

-________________

لە ئەدەبیاتی چینی کرێکاری چینییەوە.

وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە:
نەوزاد مدحەت

____

بیرەوەریەکانی فەقێیەکی گوومڕا...3...شەماڵ بارەوانی

بەشی سێیەم/

بەڵێن بێت بەو دەستانەی خۆم سەری مەلا بەختیار ببڕم..!

وەکو لە بەشی یەکەم باسم کرد، بەرلەوەی تووشی گۆڕانی فیکری بم، سەر بە هێزێکی ئیسلامی سیاسی کۆنزەرڤاتیڤ بووم، کە خۆی بە مەدەنی ناوزدە دەکرد، وەلێ من لەناخەوە هەڵگری بیری ڕادیکاڵی بووم و کەسێکی زۆرئایدیۆلۆژیست و تابڵێیت بیرتەسک و ئەقڵ ژەنگاوی و ئاسۆ داخراو بووم.

جا بەو بۆنەیەوە،
هێشتا لە قۆناغی غەیبوبەی فیکری و زۆر بە تووندنی لە ژێرکاریگەری عاتیفەی دینی دا بووم و بەنجی ئایدیۆلۆژیای ئیسلامی سیاسی بەری نەدابووم و فەقێیەکی تابڵێیت دۆگماتیزم و بناژۆ خواز بووم.

بیرمە لە حوجرە بووم و ڕۆژێک فەقێیەک سیدیەکی هێنا حوجرە، دیباتێکی نێوان مەلا بەختیار و ئەبووبەکر کاروانی ئیسلامی سیاسی و چەند کەسێکی تری ئاڕاستە سیکۆلار بوو،
مێژووی مونازەرەکە، دەگەڕایەوە بۆ ساڵی1999.
مونازەکە سەبارەت بە(ئازادی ژن و بنەماکانی مەدەنیەت)بوو.

جا ئێمە بەو پەڕی عاتیفی و حەماسەتەوە لەگەڵ فەقێیەکان بەدەم سەیرکردنەوە، کاتێک سەرەی قسەکردنی کاروانی ئیخوانی دەهات، دەستمان بە چەپڵەلێدان و دەنگ هەڵبڕین و پێکەنین و خ□شحا□ی دەربڕین دەکرد، وەکوو ئەوەی بڵێیت لە هۆڵەکە و لە گەڵ ئامادەبووانی مونازەرەکە ئامادەبین و بڵێین ئەها بردمانەوە و کاروانی ئیسلامی، مەلا بەختیاری سیکۆلاری بەزاند و ئەوەی ئەم بەوی کرد، با بە دەواری نەکردووە، حەققەت واش نەبوو، قسەکانی مەلا بەختیار زۆر واقیعی تر و لۆژیکتر و بڕوا پێکراوتربوون و مەلا بەختیار زۆر زاڵتر و پڕ مەعریفەتر و لە دەربڕینا زۆر بە هێزتروو

لە مونـازەكەش دا، زيرەكتـر و بە توانـاتربووو كـاروانى هەر بەو بەراورد نەدەكرا.
وەلێ ئێمە ئەو كات، ئايديۆلۆژياى ئيسلامى سياسى و هەست و سۆزى ئايينى و دەروێشايەتى كردن بۆ ئيسلامى سياسى كوێرى كردبووين و هەستى بينينى حەقيقەتى شتەكان وەك خۆى لێ سەندبووينەوە و بە فەلسەفەى بشفڕێت، هەربزنە، كارمان دەكرد و

دەمانگووت: مەلا بەختيار هەر چى بڵێت و چى بێت، لە ڕۆشنگەرى و عيلم و مەعريفە و فەن و سەقافەت دا، هەر كاروانى لەو زيرەكتر و بە تواناترە و مەلاى مولحيد و سيكۆلاريست، هەرگيز، ناتوانێت موناقەشەى كاروانى بكات!

جامن لەژێر لێويشەوە دەمگووت: بە كوێرايى چاوى ناحەزان و كافران، ڕۆژێك دادێت و دەوڵەتى ئيسلامى و حوكمى ئيسلامى د□گ□□ت□وە، بەڵێن بێت مەلاى بەختيار، بەو دەستانەى خۆم، گۆشە و گۆش سەرت بڕم.
ڕۆژگار هات و چوو، بەر لەوەى دەوڵەتى سيوكراتى دروست بێت، ئەو دەوڵەتەى هەموو خەون و ئاواتى من بوو،(خوايە كوێربم و لە خەونيش ئەو ڕۆژە ڕەشە و حوكمى ئيسلامى سياسى نەبينم)، من تووشى گۆڕانى فيكرى بووم و دواتر لە ڕێگاى سۆشياڵ ميديا و فەيسبووكەوە، من و مەڵا بەختيار بووين بە فرێند و ڕۆژانە ڕاو بۆچوونمان لە سەر كۆمەڵێك چەمكى وەكوو:ڕۆشنگەرى، فێمێنيزم، ڕيفۆرمى ئايينى، ئەقڵانيى□ت و فێندەمێنتاليزم و ..تاد. دەگۆڕيەوە و ديالۆك و گفتوو گۆمان لە سەريان دەكرد.
Seen by Shamal Ismael Kareem at Wed 11:12 PM
Shamal Ismael Kareem
وەئێستاش، من بە حوكمى كارى نووسەرى و ڕۆژنامە نووسيمەوە، ب□ (23)، □□ژنام□ و گ□قار و ماڵپەڕى ئاڕاستە سيكۆلارست و نەتەوەيى و چەپ، دەنووسم، بەردەوام و بێ بچڕان، وە لە نێوان ئەو ژمارەيەدا، پێنجيان ماڵپەڕەكانى مەلا بەختيارن،
ماڵپەڕى:(دابڕان)، و (چاودێر)، و (ڕوانگە و ڕەخنە)، و (گەلاوێژ)، و (فێمێزمى ڕۆشنگەرى)،
بابەتى ئەدەبى و فيكرى و سياسى و ڕۆشنبيرى دەنووسم و دەيان بابەتيشم سەبارەت بە بوارەكانى : كۆمەڵايەتى و فيكرى و ئەقڵانى و مەدەنيى□ت و مۆدێڕنێتە و فێمێنيزم و سيكۆلاريزم و فێندەمێنتاليزم و ڕانان بۆ كتێبە ئەدەبى و فيكريەكان و ڕۆمانەكان و هەروەها شيعرى خۆيشم لەو ماڵپەڕانە دا، بڵاو بووەتەوە و تائێستا لە سەر پێشنياز و داواكارى خودى مەلا بەختيار خۆيشى، لە سەر يانزە كتێب و تێزێكى

بەڕێزیان، لە نموونەی:
١-دیموکراسی دوای جەنگی سارد.
٢- ئازادی عەقڵ و کۆمەڵەی مەدەنی.
٣- دیموکراسی و دوژمنانی
٤-پێشبینی سەرهەڵدان و مەترسیەکانی داعش
٥- دیموکراسی لەنێوان مۆدێرنێتەو پۆست مۆدێرنێتەدا.
٦- کوردەواریی و رۆشنگەری هاوچەرخ.
٧-یەکەمین کۆڕ، یەکەمین مونازەرەی دوای راپەڕین.
٨-تۆتالیتاریزمی ڕۆحی و ئەرکەکانی ڕۆشنگەری هاوچەرخ.
٩-شۆڕشی کوردستان و گۆڕانکارییەکانی سەردەم.
١٠-دوڕیانی دیموکراسی و سەلەفیەت.
١١-دوور لە ڕق و تەرەفگیری چەند سەرنجێک لەسەر لەبری بیرەوەری.
١٢-ژن جەوهەری دیموکراسییە لەو سەردەمەی جیهانگیریدا.کە ئەمەی دوایی تێزەکەی بەڕێزیان بوو.
نووسیومەو کە خۆی زیاتر لە(20)، لە کتێبەکانی خۆی بە دیاری بەخشی بەمن و لەو دوانزە کتێبەیش کە لەسەرم نووسیون،

چەندین ڕەخنەیشم لێی گرتووە، لە میانی نووسینەکانم سەبارەت بە کتێبەکانی ئەو، بە دڵێکی زۆرفراوان و زۆر بە خۆشحاڵیشەوە قبوڵی کردووە و بەر لەوەی لە سەریشیان بنووسم، پێشم گووت: هەرگیز، موجامەلەت ناکەم، ئەلحەق گووتی: بە دڵی خۆت بینووسە و ناتبوورم، ئەگەر بە دڵی خۆت و زۆر ئازادانە، ڕەخنەم لێ نەگریت و هەڵسەنگاندن و ڕانان بۆ کتێبەکانم نەکەیت. هەموویشی لە ماڵپەڕەکانی:(دابڕان)، و (چاودێر)، و (ڕوانگە و ڕەخنە)، و (گەلاوێژ)دا، بڵاوبوونەتەوە، بێ ئەوەی دەستکاری یەک دێڕی نووسینەکانم بکرێت، یان ڕەخنەیەك و وشەیەکم لابرابێت، یا مەلا بەختیار پێی دڵگران و قەڵس ببووبێت.
ئێستاش (ناوەندی ڕۆشنگەری چاودێر) وا خەریکن، هەمووی لە دوو توێی کتێبێکدا لە چاپ دەدەن و دواتر بڵاوی دەکەنەوە.

ئەوەش بڵێم:
دووەم کتێبی شیعریم(پارچە شکاوەکانی دەم)، مەلا بەختیار لە سەر ئەرکی خۆی بۆی چاپکردووم.

لە کۆتایی ئەو بەشەدا، ماوەتەوە بڵێم:
بەو چەشنە، ئیتر من گەڕام و ئەو فەقێ دۆگماتیزم و وشک باوەڕ و فەندەمەنتالیزمەی جاران نەمام، تابڵێم سەری مەلا بەختیار، یان هەر سیکۆلاریست و چەپ و بێ دینێک دە بەم،

گەر دەوڵەتی سیوکراتی و حوکمی سیوکراتی بگەڕێتەوە، یان ڕقەکی بە
ئەندازەی مەزهەبیانە و ئایدیۆلۆژیانەم لێ دەدا، لە بەرامبەریان
دا،
هەبێت و تف و نەفرەت و نزای خراپیان لێ بکەم، وەکو ئەوەی کاتی
سەرەتای فەقێیاتیم، لە هەمبەر حزبی شیوعی و بارەگای حزبەکەیان
دەکرد، لە هەولێری پایتەخت، نەخێر ئەو سەردەمە گوزەشت و ئەوە
جاران بوو، من ئیتر ئەو قەناعەتە داعشی و ئەو هەموو ڕق و
دەمارگیری و نەفرەتەم لە مێشک و دڵ و دەروونم دا، بۆ هەرمان و
هەمیشە دەرکرد و فڕێدا و ئێستا به پێچەوانەوە،
من لە بڵاوکراوەی چەپ و نەتەوەیی و سیکۆلاریستان، وتار و بابەت و
شیعرەکانم بڵاو دەبێتەوە و بە کاکە مەلا بەختیاریش،
سەرەڕای جیاوازی نێوانمان، لە دنیا بینینمان سەبارەت بە هەندێک
چەمک و بۆچوونی سیاسی و، حزبایەتی، وەلێ خاڵی هاوبەشمان زۆر
زیاترە، ئەوکات من کەسێکی فەندەمەنتالیست و ئیسلامیست، ئەویش
لیبڕاڵ و سیکۆلاریست بوو، ئێستا منیش هەمان شێوە کەسێکی ئاڕاستە
لیبڕال و سیکۆلارم.

لە کۆتایی دا، جیهان بینی و تێڕوانینی مەلا بەختیار هەرچییەک بێت
لە بارەی حزبەوە، یاخود سیاسەتەوە، ئەوە ئازادی و مافی خۆیەتی و
منیش مافی خۆمە هاوڕا، یاخود ناتەبا و جیاوازبم، مەرجیش نییە من
وەک نووسەرێک کە هەمیشە بێ لایەنانە دەنووسم، لە گەڵ وشە بە وشەو
دێڕ بە دێڕ و تەواوی ناوەڕۆکی کتێبەکان و زمانی نووسین و هەموو
دەستەواژە و دەربڕینەکانی مەلا بەختیار. هاوبیر و تەباو هاوڕابم،
وەلێ سەرەڕای هەر جیاوازییەک لە دید و تێڕوانینمان.

من هەردەستێک لە خزمەت پرۆژەی ڕۆشنگەری و پرۆسەی مەدەنییەت و
نەتەوەکەی خۆی و مرۆڤ دۆستیدا بێت،

لە خزمەتی بەهاکانی سیکولاریزم و دنیای مەدەنییەت و بیری مۆدێڕنێتە
و یەکسانی جەندەری و چەمکی نەتەوە پەروەری و ڕێبازی مرۆڤ دۆستی و
خەباتی چینایەتی دا بێت،
کە هەموو ئەو کۆنسێپت و مەفهومانە، سەنگەر و ڕوئیا و ئەقیدە و
پڕنسیپ و پیرۆزییەکانی من و ماکی پێنووس و هەڵ و هەنگاوی منیشن.
هەردەستێک لەو بوارە کاربکات، من ئەو دەستە دەگووشم و دەستخۆشی
لێ دەکەم و پشتگیری و هاوبیری و هاوبەشی دەکەم. جا هەردەستێک
بێت.

کۆچ… بەختیار محەمەد

عاشقەکانی با
کۆچیان کرد،
وەك ئاسكە كێویی
پێدەشت و چیا
بۆ نیشتمانی بەفر
کۆچیان کرد.
عاشقەکانی باران
تنۆك تنۆك
ڕژانە ناو دەریا،
لەوێ ون بوون
بوونە ناسنامەی هەموو دنیا.
عاشقەکانی بەفر
کۆچیان کرد،
وەك دارکاژ
لە قەدپاڵی شاخ و
لە دارستان و
لە کەنار ڕێگاکان
باڵای خۆیان
سپی پۆش کرد
بوونە فریشتەی ئاوارەی
هەموو دنیا.
عاشقەکانی ڕووبار
بۆ ئەوپەڕی دنیا،
بۆ نیشتمانی شینی
بۆ پاسەپۆرتی دەریاکان
کۆچیان کرد،
لەوێ بوونە
دوڕڕ و لەعل و مەرجان
ون بوون
لەبەر چاوی هەمووان.
عاشقەکانی تەنیایی

کۆچیان کرد
له نیشتمانێك،
که لەوەتەی هەیە
لە ناو دەمی
سەدان ئەژدیهایە.

بەختیار محەمەد

نامەیەک بۆ نیشتمان… شیعر: ایرج جنتی عطایی/ بە کوردی کردن: پشکۆ ناکام

یاران......

بە بێ دەنگ دامەنیشن

ووڵات، لە سێبەری سێدارەیا یە

بە بێ دەنگ دامەنیشن

لەبەر تەوری دڕەندەکانا یە

بە بێ دەنگ دامەنیشن، یاران

بە بێ دەنگ دامەنیشن

لە ووڵاتی ئێمەیا

وەڵام فیشەکی گڕاوی□

گەر لە دادپەروەری بپرسی

هەر ڕێگەیەکی تر داخراوە

جگە لە ڕێی ڕەزالەتی

بێ دەنگ دامەنیشن یاران

ئێران لە سێبەری سێدارەیا یە

بڕوانە ، ووڵات غەرقی غەم و نەهامەتی

ئاخ نیشتمان..ئاخ نیشتمان..ئاخ نیشتمان

لە غەما چیمەن بەستوویەتی

ئاخ نیشتمان..ئاخ نیشتمان..ئاخ نیشتمان

ل□ بەردەم تابوت و کفنا

لەسەر خۆ هەستنە سەر پێ

ئەی غەرقی

هەزاران دەردی بێ دەوا نیشتمان

ئەی نێچیری

گورگی موبتەلای ئەجەل..نیشتمان

قوربانیەکانت هەموو بە بەرگی

خوێناوی…نیشتمان

ئازیز نیشتمان

غەریب نیشتمان

بێ ناز نیشتمان

دایە ببینە

بوکی نیشتمان بێ" جیازی" بووە

دایە ببینە

دەستی بێگانە درێژ بووە

هەر ل□ تێکی

بە نسیبی پڵنگ و بەراز بووە

ئازیز نیشتمان

غەریب نیشتمان

بێ ناز نیشتمان

بێکەس نیشتمان

لە هیچ کەسا هیممەت و باوەڕ و

خۆ ڕاگری نیە

ژیانی ئێمە گیان هەڵکێشانە

ژیان نیە

لە هیچ لایەکەوە ڕێی هەڵاتن و

رزگار بوون نیە

ئەی خاکی تۆ، گەوهەر و

یاقووت و ئاڵتون، نیشتمان

” سلێمانی”یەکان هەموو گرفتاری موسیبەتن

“هەولێر”ی□کان

ڕووخاوی دەستی ترسن

“گەرمیان”ی□کان، دووچاری میحنەتن

بۆ هەر ژن و پیاوێک

میحنەت سەرایە نیشتمان

ئازیز نیشتمان

غەریب نیشتمان

بێ ناز نیشتمان

ئەو دووپشکەی کەوتە نیشتمان

ئامادەیە

ئەو خائین و جەللاد و ستەمگەرانە

ئامادەن

ئەو مۆر و تۆمار و بەڵگانە

ئامادەن

ئەوەی نەکراوە ئەو زۆردارانە

بەرامبەرت کردیان

ئازیز نیشتمان

غەریب نیشتمان

بێ ناز نیشتمان

" نامە بە وطن"

شیعر : ایرج جنتی عطایی

بە کوردی کردن: پشکۆ ناکام